

СЪСТАВЯНЕ НА КОНСОЛИДИРАНИ ОТЧЕТИ – СЧЕТОВОДНИ, ИНФОРМАЦИОННИ И УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ

Светлозар СТЕФАНОВ¹, Юлиан ВАСИЛЕВ², Милчо БЛИЗНАКОВ³

¹ Икономически университет-Варна
svetstefanov@ue-varna.bg

² Икономически университет-Варна
vasilev@ue-varna.bg

³ Икономически университет-Варна
mbliznakov@ue-varna.bg

Цел. Цел на настоящия труд е изследване на счетоводните, информационните и управленските аспекти на съставянето на консолидирани финансови отчети. Предмет на изследване са правните норми и информационните технологии за съставяне на консолидирани отчети. Обект на изследване са публикуваните финансови отчети на някои холдингови дружества.

Трудът е структуриран в три части. В първа част се изследват счетоводните аспекти на консолидацията. Анализират се различните методи за консолидиране на данни. Дискутират се въпроси, свързани с правилното разбиране, интерпретиране и прилагане на правните норми. Във втора глава е направено проучване на информационните проблеми, свързани с консолидацията. Изведени са някои информационни проблеми, свързани с процесите на консолидация. В трета глава са проучени някои практики по анализ на консолидирани данни. Фокусът на изложението в трета глава е насочен към управленския поглед върху консолидацията. Тук съществен момент представляват подходите за анализ на данни от консолидирани отчети с цел тяхната еднаква и еднозначна интерпретация.

В следствие на проведения анализ на процесите на консолидация от три гледни точки (счетоводна, информационна и управленска) в труда е направен опит да се даде решение на поставените проблеми. Правният регламент на счетоводните процеси позволява правилно и точно изготвяне на консолидираните отчети. Съставянето им по един и същи начин позволява както използването на едни и същи информационни технологии за изготвянето им, така и еднотипен управленски поглед при анализирането на публикуваните консолидирани отчети. Използването на специализиран софтуерен инструментариум (като на пример X3 Analysis) позволява провеждането на различни по тип анализи.

Въведение

Развитието на бизнеса поставя високи изисквания към изготвянето на консолидирани финансови отчети. Натрупаният опит в стопанската практика показва, че предприятията, които изготвят консолидирани отчети, се сблъскват с редица трудности. Трудностите са твърде разнообразни, но те могат да се очертаят в следните направления – счетоводни, информационни и управленски. Счетоводните проблеми се отнасят до правилното разбиране на нормативната уредба и тяхното прилагане в стопанската практика. Информационните проблеми са свързани с приложение на информационни технологии и софтуерни системи за изготвяне на консолидирани отчети. Управленските проблеми са свързани с интерпретацията и бизнес анализа на данни, публикувани в годишните финансови отчети на холдингови дружества.

Задължителният характер на съставянето на консолидираните отчети е в пряка връзка с нормативната рамка. Счетоводните аспекти на консолидацията са дискутирани фрагментарно. Факт, който налага издигане на висока теоретична постановка принципите на консолидацията от счетоводна гледна точка. Изследването на счетоводните аспекти в исторически план разкрива подходите за правилно разбиране на правните норми, тяхното тълкуване и прилагане от счетоводните специалисти. Познатите в теорията различни методи за консолидиране на данни поставя счетоводните специалисти в ситуация, при която трябва да изберат, аргументират и оповестят изборите от тях метод за консолидиране.

Информационните проблеми са свързани с набирането на данни, тяхното съхраняване и изготвяне на обобщени справки и отчети. По-конкретно проблеми възникват при прехвърляне на данни от предходен в текущ отчетен период особено при промяна в структурата на перата на изготвяните справки. При промяна на изготвяните справки – например при добавяне на нови редове, колони или дъщерни предприятия се налага промяна в бизнес логиката на изчисляване както на междинни сборни редове, така и междинни сборни колони. Съществува опасност от допускане на технически грешки.

Управленските проблеми свързваме с начините за оповестяване и бизнес анализ на финансовите показатели. Тук съществен момент представляват подходите за анализ на данни от консолидирани отчети с цел тяхната еднаква и еднозначна интерпретация.

Цел на настоящия труд е изследване на счетоводните, информационните и управленските аспекти на съставянето на консолидирани финансови отчети.

Предмет на изследване са правните норми и информационните технологии за съставяне на консолидирани отчети.

Обект на изследване са публикуваните финансови отчети на някои холдингови дружества.

Участието на авторите, при разработването на настоящата студия, е както следва:

Светлозар Стефанов – първа глава и обща редакция на труда;

Юлиан Василев – въведение, втора глава, от трета глава 3.3 съвместно с ас. М. Близнаков и заключение;

Милчо Близнаков – от трета глава 3.1 и 3.2, от трета глава 3.3 съвместно с Ю. Василев.

ПЪРВА ГЛАВА. ТЕОРЕТИЧНИ АСПЕКТИ НА КОНСОЛИДАЦИЯТА

1.1. Относно необходимостта от изготвяне на консолидирани финансови отчети

Терминът “консолидация” има латински произход и буквално означава обединяване, сплотяване. Във финансовото счетоводство думата “консолидиране” се употребява в смисъл на обединяване, когато става въпрос за представяне на имущественото и финансово състояние на група предприятия, функциониращи като едно цяло. Терминът “консолидация” се свързва с изготвянето на финансовите отчети на икономическата група, т.е на група предприятия, които имат юридическа самостоятелност, но са икономически обвързани помежду си, най-често в т. нар. холдингови структури.

Историческите факти сочат, че първият консолидиран финансов отчет е на компанията “Дженрал Електрик” за финансовата 1893 г. За съвременното разбиране за консолидирани финансови отчети може да се говори от началото на XX век в САЩ. За това съществуват няколко причини:

- глобализацията на бизнеса и финансовите пазари пораждат необходимостта от нови стопански субекти, каквито са икономическите групи (холдинги), обединяващи предприятие-майка и дъщерни предприятия. Обединяването на предприятията в икономически групи се свързва с желанието за разширяване на бизнеса, излизането на нови пазари, повишаване на ефективността от осъществяваната дейност, реализирана на икономии от мащаба и др;

- отсъствие на законови изисквания, относно начина на представяне на информацията в годишните финансови отчети;

- положително отношение към нововъзникващите обединения от предприятия на регулаторните органи и големите фондови борси;

- либералното търговско законодателство, израз на прагматичната англо-американска школа, което насърчава абстрактното мислене и дава възможност да се изготви консолидиран финансов отчет, без да е налице отделно юридическо лице.

Развитието на идеята за консолидирането на финансовите отчети в страните от континентална Европа се извършва значително по-бавно. Причината за това са съществуващите ограничения в търговското законодателство, както и наложилата се през този период практика, да се формират картелни споразумения, т.е предприятията предпочитат да се договарят помежду си, най-вече по отношение на цената си политика и стратегия, вместо да предприемат стъпки към обединяване и формиране на икономически групи.

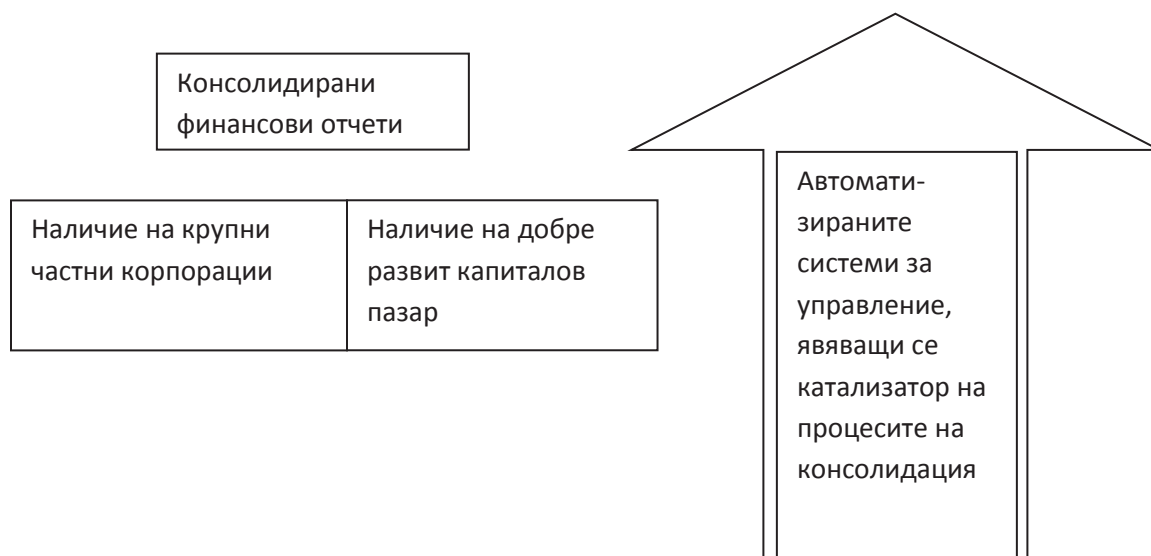
Имайки предвид горепосоченото може да се обобщи, че появата на консолидираните финансови отчети се свързва с две обстоятелства:

- наличието на крупни частни корпорации;

- наличието на добре развит финансов пазар.

Развитието на компютърната техника и информационните технологии, допринасят за разширяване на мащабите на бизнеса и по този начин се явяват

катализатор на процесите, свързани с консолидирането на финансовите отчети. Схематично процесът на възникване и развитие на консолидационните процедури може да се представи по следния начин:

Фиг.1.1. Обстоятелства, предопределящи възникването на икономическите групи и появата на консолидираните отчети

Консолидираните отчети се съставят от икономическите групи, при които са налице отделни предприятия, които са икономически обвързани помежду си, но представляват отделни юридически лица. Целта на консолидирането на финансовите отчети се свежда до представянето на резултатите от дейността на групата като едно цяло. Всяко едно от предприятията, в рамките на групата води самостоятелно текущо счетоводство и изготвя отделен, индивидуален отчет. Консолидираният отчет се изготвя от предприятието майка и представя резултатите от дейността, както на предприятието-майка, така и на дъщерните предприятия. Акцентът при консолидацията се поставя върху възможността, предприятието-майка да упражнява контрол върху оперативната и финансова политика на дъщерните предприятия.

Консолидираните финансови отчети са ориентирани към задоволяване на интересите на външните потребители на финансова информация. Те се характеризират със същите предимства и недостатъци, които съпътстват и индивидуалните финансови

отчети на предприятията. Като предимства на консолидирания финансов отчет могат да бъдат посочени:

- консолидираният финансов отчет дава възможност, потребителят да получи информация за функционирането на предприятията в рамките на групата като едно цяло. Такава информация не може да се получи посредством съпоставяне на информацията, получена от индивидуалните финансови отчети на отделните предприятия;

- консолидираният финансов отчет съдържа по-богата информация и дава възможност на потребителите да вземат адекватни икономически решения.

- само на база на информация от консолидираните финансови отчети могат да се направят изводи за осъществяваната стопанска дейност, в т. ч. за оценка на финансовото състояние на холдинга, както и правенето на прогнози за развитието на предприятието в бъдеще.

Недостатъците на консолидираните финансови отчети произтичат от недостатъците на счетоводството като информационна система:

- отразената в консолидирания отчет информация има ретроспективен характер, т.е. тя отразява вече осъществени сделки и събития и трудно може да се използва за правенето на прогнози за развитието на предприятието в бъдеще. Влиянието на този недостатък може до голяма степен да се избегне посредством по-широкото използване на справедливата стойност за оценка на дружественото имущество и чрез адекватното оповестяване на информацията в приложението към консолидирания финансов отчет.

- представената в консолидирания отчет информация има предимно финансов характер. Известно е, че през последните години, за успеха на предприятието все по-голямо значение имат нефинансовите показатели като размер на пазарния дял, екологичност на продукта, качествени показатели и др. Това налага, в приложението към консолидирания финансов отчет да се оповестява, освен финансовата и нефинансова информация, тъй като последната има все по-голямо значение за вземането на икономически решения.

Акцентът при консолидираните финансови отчети се поставя върху възможността предприятието майка да упражнява контрол върху оперативната и финансова политика на дъщерните предприятия. В международната практика се приема, че контролът представлява способността на инвеститора да определя стратегическата, деловата и финансовата политика на предприятието, чиито акции са придобити. Формално това се постига, чрез притежаването (пряко или косвено) на 50 % от акциите с право на глас на емитента или повече от половината от гласовете в управителните органи. В тези случаи, инвеститорът, притежаващ повече от половината от акциите с право на глас и предприятието, чиито акции са придобити, се разглеждат като предприятие майка и дъщерно (респ. дъщерни) предприятия. Контролът може да се упражнява и косвено, т.е. дори и тогава, когато инвеститорът притежава по-малко от половината от акциите с право на глас на емитента, но може по друг начин да насочва неговата оперативна и финансова политика по такъв начин, че да извлича икономическа изгода. Възможностите за това са няколко:

- Възможност на база постигнато споразумение с останалите акционери да управлява повече от половината от акциите с право на глас на дъщерното предприятие;

- Възможност съгласно устава на дъщерното предприятие да направлява неговата оперативна и финансова политика;
- Възможност да взема решения относно назначаването или освобождаването на отделни лица от управителните органи на дъщерното предприятие като по този начин може да влияе върху решенията, вземани от Съвета на директорите или друг аналогичен орган на управление.

Значителното влияние представлява възможността на инвеститора да участва при вземането на решения относно финансовата и оперативна политика на емитента, но да не може да я контролира напълно. Дискуссионен е въпросът какъв процент от акциите на емитента следва да се притежават от инвеститора, за да се твърди, че последният може да оказва значително влияние. Обикновено този въпрос се урежда от търговското законодателство на отделните страни. По смисъла на МСС 28 Инвестиции в асоциирани предприятия, значителното влияние е налице когато инвеститорът притежава не по-малко от 20 % от гласовете в предприятието в което е инвестирано. Оттук може да се направи изводът, че когато инвеститорът притежава по-малко от 20 % от капитала на емитента, то той няма възможност да оказва значително влияние. Тук отново се прави уговорката, “ако не съществуват доказателства за противното.” Тази уговорка означава, че е възможно да съществуват ситуации при които въпреки, че инвеститорът притежава по-малко от акциите с право на глас, последният може да оказва значително влияние посредством използването на други способности като:

- Участие в Съвета на директорите или друг аналогичен орган за управление;
- Участие в процеса на вземането на решения, касаещи финансовата и оперативна политика на емитента;
- Обмен на управленски персонал;
- Предоставянето на техническа или друга информация, която е от съществено значение за дейността на дъщерното предприятие и т.н.

Границата от 20 % като възможен минимум, от който може да се счита, че инвеститорът има възможност да упражнява значително влияние. Следователно инвестицията в размер на 20% или повече в акции с право на глас в придобиваното предприятие трябва да води до презумпцията, че при липса на доказателства за противното, инвеститорът има възможност да упражнява значително влияние върху предприятието в което се инвестира. Обратно инвестиция в размер по-малък от 20 % в акции с право на глас в придобиваното предприятие трябва да води до предположението, че инвеститорът няма възможност да упражнява значително влияние, освен ако тази възможност не бъде демонстрирана. Същевременно следва да се има предвид факта, че степените на влияние не винаги са ясно изразени и при вземането на решение следва да се изхожда от разумната търговска преценка по отношение на всяка инвестиция поотделно.

Новият МСФО 10 Консолидирани финансови отчети, възприема дефиниция за контрол, при която акцентът се поставя върху отношението между предприятието, инвеститор и обекта на инвестиране. Счита се, че инвестиращото предприятие ще има възможност да упражнява контрол в случаите когато, посредством инвестицията има възможност да оказва влияние върху финансовите резултати на предприятието, чиито акции са придобити. Следователно за да се приеме, че предприятието майка осъществява контрол върху дъщерните предприятия е необходимо едновременно:

1.Посредством инвестицията, инвеститорът да придобива право на власт върху оперативната и финансова политика на предприятието емитент;

2.Посредством придобитите акции с право на глас, инвеститорът има възможност да управлява основните дейности на предприятието емитент, които оказват влияние върху възвращаемостта на инвестицията.

Като се има предвид горепосоченото, може да се установи, че най-лесно контрол се осъществява когато инвеститорът притежава 100% от акциите на предприятието емитент. В този случай той може напълно да контролира оперативната и финансова политика на емитента. Основната идея, заложена в новия МСФО 10 Консолидирани финансови отчети, е: всички предприятия, които се контролират от даден инвеститор, да бъдат включени в консолидирания финансов отчет. В практиката съществуват и случаи, при които осъществяването на контрол е силно затруднено, поради факта, че акциите с право на глас са разпръснати между много акционери или други причини. В тези случаи възниква въпросът: инвеститорът контролира ли дадено предприятие и следва ли то да бъде включено в неговия консолидиран финансов отчет. За да се отговори, следва да се има предвид разумната търговска преценка и да се анализират трите основни елемента на контрола: власт, възможност да се управляват резултатите от осъществената инвестиция и възвращаемостта от тях. Когато тези три елемента са налице, то може с достатъчно голяма степен на вероятност да се твърди, че инвеститорът контролира дъщерното предприятие и то следва да бъде включено в консолидирания финансов отчет.

1.2.Методи за оценка и представяне на инвестициите в консолидираните финансови отчети

В международната практика се прилагат различни методи за оценка и представяне на капиталовите инвестиции в зависимост от процентния дял от капитала на емитента, който се притежава от инвеститора. Различията в методите се определят в зависимост от взаимоотношението между инвеститора и предприятието, чиито акции са придобити.

Когато инвеститорът придобие над 50% от акциите с право на глас на предприятието, чиито акции са придобити, той може да осъществява контрол върху последното. В този случай двете предприятия се разглеждат като предприятие майка и дъщерно предприятие. Подобни инвестиции се представят във финансовите отчети, посредством прилагането на различни методи на консолидация по смисъла на МСС 27 Консолидирани и индивидуални финансови отчети. По този начин се извършва консолидиране на финансовите отчети на две или повече юридически самостоятелни предприятия, действащи съвместно в икономическо и финансово отношение. Целта на подобно консолидиране се свежда до необходимостта от получаването на информация за финансовото състояние, финансовите резултати и измененията в тях на предприятията, функциониращи като икономическа група.

В практиката на развитите страни се приема, че дългосрочните инвестиции в асоциирани предприятия са твърде съществена част от инвестиционната политика на предприятията, които са ги извършили, поради което тези инвестиции се оценяват и представят в счетоводните отчети по метода на чистата стойност на капитала.

На съвременния етап, счетоводното отчитане на инвестициите в дъщерни, в съвместно контролирани и смесени предприятия се регламентира от МСС 27 Консолидирани и индивидуални финансови отчети, когато дадено предприятие е избрало или е задължено от местното законодателство да представя индивидуални (В индивидуалния финансов отчет на инвестиращото предприятие инвестициите в дъщерни, асоциирани и смесени предприятия се отчитат по следните методи

- себестойностен метод
- като финансови активи по смисъла на МСС 39 (метод на справедливата стойност)

МСС 27 регламентира оценката и представянето на инвестициите в консолидираните финансови отчети, на инвестиращото предприятие. По смисъла на МСС/МСФО, инвестициите в асоциирани предприятия се представят в индивидуалните финансови отчети по себестойностния метод, а в консолидираните финансови отчети – по метода на собствения капитал. Методите за отчитане на инвестициите в самостоятелните, индивидуалните и консолидирани отчети могат да се представят по следния начин (таблица 1).

Таблица 1.1.

Методи за отчитане на инвестициите в самостоятелните, индивидуалните и консолидирани отчети

Видове инвестиции	Основание	Приложим стандарт за представяне във финансовите отчети	Метод на оценка и представяне във финансовите отчети
Инвестиции в дъщерни предприятия	Акциите позволяват упражняването на контрол при притежаване на над 50 % от акциите с право на глас.	МСС 27 Консолидирани и индивидуални финансови отчети	Метод на линейната консолидация Себестойностен метод Метод на справедливата стойност (МСС 39) Като актив, държан за търгуване по реда на МСФО 5 Нетекущи активи, държани за продажба и преустановени дейности ¹
Инвестиции в асоциирани предприятия	Акциите позволяват упражняването на значително влияние при притежаване от 20 до 50 % от акциите с право на глас или гласовете в управляващите органи.	МСС 27 Консолидирани и индивидуални финансови отчети (в индивидуалните отчети)	Себестойностен метод Метод на справедливата стойност (МСС 39) Като актив, държан за търгуване по реда на МСФО 5 Нетекущи активи, държани за

			продажба и преустановени дейности ¹
Инвестиции в асоциирани предприятия	Акциите позволяват упражняването на значително влияние при притежаване от 20 до 50 % от акциите с право на глас или гласовете в управляващите органи	МСС 28 Инвестиции в асоциирани предприятия В самостоятелните (неиндивидуалните) и консолидираните финансови отчети	Метод на собствения капитал
Инвестиции в съвместно контролирани предприятия	Акциите осигуряват съвместен контрол в предприятието емитент	МСС 27 Консолидирани и индивидуални финансови отчети	Метод на пропорционалната консолидация Метод на собствения капитал Себестойностен метод Метод на справедливата стойност (МСС 39)
Финансови активи (МСС 39)	Акциите не осигуряват контрол, съвместен контрол или значително влияние при притежаване на по-малко от 20% от акциите с право на глас или гласовете в управляващите органи	МСС 39 Финансови инструменти – признаване и оценяване	Метод на справедливата стойност (МСС 39)

Както е видно от данните в таблица 1, основните методи за оценка и представяне на инвестициите във финансовите отчети са: метода на линейната консолидация; метода на пропорционалната консолидация, себестойностния метод, метода на собствения капитал и метода на справедливата стойност.

1.2.1. Метод на линейната консолидация

Методът на пълната (линейна) консолидация е метод за оценка и представяне на активите, пасивите и собствения капитал на икономическата група в консолидираните финансови отчети. За него е характерно, че консолидирането се извършва посредством последователното сумиране (ред по ред) на активите, пасивите, приходите и разходите на предприятието – майка и дъщерните предприятия. При прилагането на метода следва да бъдат елиминирани вътрешногруповите операции, т.е. сделките между предприятията, в рамките на групата. Елиминирането на подобни сделки се налага поради обстоятелството, че тези операции са извършени в рамките на групата и не засягат предприятието, извън нея. В резултат на подобни сделки, всяко предприятие, в

рамките на групата представя в индивидуалния си финансов отчет печалба или загуба от сделката, но в консолидирания финансов отчет на групата, тази печалба (загуба) се елиминира, тъй като няма сделка с предприятие, извън групата.

Прилагането на метода на линейната консолидация е свързан с някои подготвителни процедури като:

- проверка на отчетите на дъщерните предприятия;
- уеднаквяване на датите, към които следва да се изготвят финансовите отчети на предприятието – майка и дъщерните предприятия;
- уеднаквяване на счетоводната политика на предприятието-майка и дъщерните предприятия и др.

1.2.2. Метод на пропорционалната консолидация

Методът на пропорционалната консолидация се използва като основен метод за представяне на активите, пасивите, собствения капитал, приходите и разходите във финансовите отчети на съвместно контролираното предприятие. В определени случаи, за представянето на тези отчетни обекти, като алтернативен метод може да се приложи методът на собствения капитал. Методът се използва за отчитане на дяловете в съвместно контролирани предприятия от някои инвеститори, които считат, че в съвместно контролираната единица съдружниците имат по-скоро значително влияние, отколкото съвместен контрол. Като цяло използването на този метод за отчитане на дялове в съвместно контролирани стопански единици не се насърчава от МСС, тъй като се приема, че пропорционалната консолидация отразява по-точно същността и стопанската реалност на дела на съдружника в съвместно контролираното предприятие.

Съвместно контролираните предприятия представляват специфична форма на обединяване на ресурсите на стопанските субекти, при които съдружниците упражняват съвместен контрол. Съвместният контрол се дефинира като възможност да се управлява оперативната и финансова политика на съвместно контролираното предприятие, най-малко от две страни, контролиращи съдружници, по такъв начин, че да се реализира икономическа изгода от дейността на предприятието. Методът на пропорционалната консолидация изисква всеки съдружник да включи във финансовите си отчети, своя дял от активите, пасивите, собствения капитал, приходите и разходите на съвместно-контролираното предприятие. Той може да се приложи в два варианта:

- съдружникът да съчетава ред по ред, дела си в активите, пасивите, собствения капитал, приходите и разходите на съвместно контролираното предприятие, с подобни позиции в собствените си финансови отчети;
- делът на съдружника в активите, пасивите, собствения капитал, приходите и разходите на съвместно контролираното предприятие да се представи на отделен ред във финансовите отчети на съдружника.

1.2.3. Себестойностен метод

Себестойностният метод за оценка и отчитане на инвестициите в асоциирани предприятия се характеризира със следните особености:

- Придобитите инвестиции се оценяват по цена на придобиване. Стойността на инвестицията не се коригира с настъпващите промени в дела на инвеститора в капитала и в текущия финансов резултат на асоциираното предприятие. В отчета за приходите и разходите на инвеститора се отчита като приход само реално полученият дивидент; всяка обезценка в стойността на инвестицията, а също и печалбата (загубата) при освобождаване (продажба) от тази инвестиция. Всеки друг доход се третира като възвръщане на инвестицията и води до намаление на нейната себестойност. Получените доходи от разпределение (дивиденди) намират отражение по сметките за отчитане на финансовите приходи, за периода за който се отнасят, но само доколкото инвеститорият получава дял от акумулираната печалба на предприятието, в което е инвестирано.

По смисъла на МСС 28 “Всеки доход от разпределение, превишаващ тази печалба се третира като възвръщане на инвестицията и се отчита като намаление на себестойността на инвестицията.” Следователно доходите от инвестицията в асоциирано предприятие се признават за текущ приход за инвеститора и се представят отделно в ОПР. Определени суми, изплатени от асоциираното предприятие на инвеститора, не представляват доход, а намаление на себестойността на инвестицията. Тези плащания са следните :

- Получени суми, превишаващи полагаемия се дял на инвеститора от печалбата на асоциираното предприятие,
- Получени суми в резултат на разпределение на печалба на асоциираното предприятие преди датата на отчитане на инвестицията.

1.2.4. Метод на справедливата стойност

Методът на справедливата стойност е метод на отчитане, при който балансовата стойност на инвестицията се преоценява по справедлива стойност. Той се прилага в случаите, когато при първоначалното ѝ придобиване инвестицията се класифицира като финансов актив по реда на МСС 39 Финансови инструменти – признаване и оценяване. По смисъла на този стандарт две категории финансови активи е възможно да бъдат преоценявани по справедлива стойност

1. Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата, в т. ч.

- финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата, определени като такива

- финансови активи, държани за търгуване

2. Финансови активи на разположение за продажба.

Към финансовите активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата – определени като такива, може да се отнесе всеки финансов актив, в т. ч и акции, ако се преоценява по справедлива стойност и разликите от преоценките се отчитат във финансовия резултат.

Към финансовите активи, държани за търгуване се отнасят придобити ценни книжа с намерението да бъдат продадени в близко бъдеще (максимум 12 месеца от датата на придобиването) с цел да бъде реализирана печалба от продажбата. Разликите от преценка по справедливата стойност се отчитат като финансови приходи или финансови разходи.

Към финансовите активи на разположение за продажба се отнасят придобити финансови инструменти, които не са класифицирани в групата на финансовите инструменти, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата. Разликите от преоценки по справедлива стойност се отчитат в увеличение или намаление на резерва от последваща оценка на активи (преоценъчен резерв).

1.2.5. Метод на собствения капитал

Методът на собствения капитал е основен метод за оценка и отчитане на инвестициите в асоциирани дружества. Той представлява метод, при който инвестицията първоначално се записва по себестойност (цена на придобиване), а впоследствие се преизчислява в съответствие с промените в дела на инвеститора в нетните активи (собствения капитал) на дружеството, в което е инвестирал. В отчета за приходите и разходите инвеститорът отразява дела си в реализираната печалба (загуба) от асоциираното предприятие за периода. Преизчисляване (увеличаване или намаляване) на балансовата стойност на инвестицията може да възникне и в резултат на:

- промяна в процентния дял на инвеститора в асоциираното предприятие вследствие на промяна в основния капитал на същото.
- промени в собствения капитал на асоциираното предприятие в резултат на преоценка на дълготрайните материални активи и инвестициите, от преизчисления на операциите на задграничните му дейности и дружества, от преизчисления, свързани с бизнес-комбинации и т.н.

Като се има предвид казаното дотук, може да се обобщи, че първоначалната стойност на инвестицията се увеличава, за да се отрази нарасналият инвестиционен дял в предприятието, чиито акции са придобити или се намалява вследствие на дивидентите, които се получават или при признаване на дял в загубите на предприятието емитент. Оттук могат да бъдат изведени и особеностите на метода на собствения капитал:

- Инвеститорът отчита придобитите инвестиции по цена на придобиване;
- При реализиране на положителен финансов резултат от предприятието, чиито акции са придобити, инвеститорът отчита увеличение на отчетната стойност на инвестицията, а при отрицателен – намаление. Следователно методът на собствения капитал се основава на предположението, че инвеститорът е получил приход от инвестицията в размер пропорционален на неговия дял в собствеността на предприятието.
- Получените дивиденди се отчитат като увеличение на паричните наличности по сметките на инвеститора и като намаление на отчетната стойност на инвестициите.
- Необходимо е да се отчитат и промените в дяловото участие на инвеститора в собствения капитал на емитента, дължащи се на извършени преоценки на дълготрайните активи, инвестициите, осъществени стопански комбинации и др.

• При придобиването на инвестицията, разликата (положителна или отрицателна) между цената на придобиване на инвестицията и дела на инвеститора в справедливата стойност на нетните разграничими активи на асоциираното предприятие се отчита като репутация по смисъла на МСФО 3 Бизнескомбинации като:

- положителната репутация, отнасяща се за асоциираното предприятие е включена в цената на придобиване на инвестицията. Не се допуска амортизиране на положителната репутация, поради което тя не се взема предвид при определяне на дела на инвеститора в печалбите или загубите на асоциираното предприятие

- с превишението на дела на инвеститора в нетната справедлива стойност на нетните разграничими активи над цената на придобиване на инвестицията (при отрицателна репутация) се увеличава балансовата стойност на инвестицията и съответно се отчита приход, като по този начин се определя дела на инвеститора в печалбата или загубата на асоциираното предприятие за периода на придобиване на инвестицията.

Методът на чистата стойност на капитала започва да се прилага от момента, в който предприятието, чиито акции са придобити, започне да отговаря на критериите за асоциирано предприятие, т.е. от момента, в който инвеститорият има възможност да упражнява значително влияние.

Консолидирането на финансовите отчети е сложен и продължителен процес, който се съпътства от редица трудности, при неговото осъществяване. Посъществените проблеми и трудности, с които се сблъскват съставителите на консолидирани финансови отчети, могат да се систематизират по следния начин:

- Глобализацията на икономиката и финансовите пазари през последните години доведе до появата на транснационални холдингови структури, обединяващи предприятие майка и множество дъщерни предприятия. Подобни “мега” структури се характеризират с голяма диверсификация на осъществяваната стопанска дейност. Някои от дъщерните предприятия в рамките на групата, оперират на финансовите пазари, други се занимават с банкови услуги, трети с недвижими имоти, четвърти с покупко-продажба на стоки и т.н. Всеки един вид дейност се отличава с определени специфики, както по отношение на организацията на синтетичното и аналитично отчитане, така и при представянето на информацията във финансовите отчети.

- Съвременните транснационални корпорации оперират в различни географски сегменти, т.е. на територията на различни държави и дори континенти. Всичко това затруднява процеса на представяне на информацията, необходима за консолидирането в рамките на определените срокове;

- Отделните предприятия, в рамките на холдинга използват различни информационни системи. Оттук произтичат трудности, свързани с: разпръснатост и дублиране на данните, породено от това, че необходимите данни се получават от различни информационни системи, които не са интегрирани в единна информационна система; получаване на данни в различни формати, които трудно могат да бъдат обобщавани по програмен път, невъзможност да се гарантира качеството на информацията, необходима за целите на консолидирането и т.н.

Това поражда необходимостта от ангажиране на допълнителни ресурси (най-вече време и специалисти по информационни технологии), които са необходими за унифицирането на информацията, получавана по програмен път от отделните

предприятия, която впоследствие се използва за целите на консолидирането на финансовите отчети.

ВТОРА ГЛАВА. ИНФОРМАЦИОННИ АСПЕКТИ НА СЪСТАВЯНЕТО НА КОНСОЛИДИРАНИ ОТЧЕТИ

2.1. Проблемни области

Развитието на информационните технологии, поставя високи изисквания към счетоводните и управленските кадри. Появата на нови информационни технологии, създава предпоставка за усъвършенстване на счетоводните и управленските процеси в предприятието. Самото усъвършенстване се реализира на нова база – при приложение на нови платформи и технологии.

Съществуващото схващане, за консолидиране на счетоводни данни, в представите на счетоводните специалисти, се свежда до изготвяне и представяне на регламентирани справки под формата на двумерни таблици. Ето защо електронните таблици, са широко използвани в стопанската практика. Редица предприятия, които публикуват своите отчети, предоставят както текстовите документи на своите отчети, така и електронни таблици, които са изготвени в предприятието, извършващо консолидацията. Познати са примери от стопанската практика, при които консолидацията се извършва на равнище „оборотна ведомост,” посредством функция Consolidate в средата на електронна таблица.

При нанасяне на данни в споменатите таблици, в редица случаи счетоводните специалисти въвеждат данни за „текущ” и „предходен” период. При настъпване на новия отчетен период, данните от предходния период (които са били представени като „текущ” период), обикновено не се прехвърлят автоматично в новия период като данни за „предходен” период. В новия отчетен период често се налага промяна в редовете на редица справки. Тази промяна води, обективно до възникване на затруднения при прехвърляне на данните от предходен в текущ период. В този случай, процедурите по прехвърляне на данните нямат формално описание. Следователно, те не могат да се алгоритмизират и не могат да се съставят програми, които да извършат прехвърлянето.

Подобни проблеми, възникват и при изготвянето на междинни отчети. Можем да направим извода, че ръчният труд е значителен, поради дублираното, въвеждане на едни и същи данни – един път като данни за текущ период и един път като данни за предходен период. Този проблем, е решен в средата на повечето счетоводно-информационни системи, но тяхното предназначение е изготвяне на годишни отчети за едно предприятие. Счетоводно-информационните системи (наричани още компютърни счетоводни системи), не са насочени към консолидиране на данни от няколко предприятия. Тук можем да очертаем първия сериозен информационен проблем – създаването и поддържането на единна информационна база от данни, съдържаща счетоводни данни за няколко предприятия (участващи в холдингова структура) за няколко отчетни периода.

Както отбелязахме, консолидирането на данни, е свързано с подготовката на редица справки, които бяха описани в първа глава. Характерно за всяка една от тях е,

че колоните на справката се мултиплицират спрямо броя на дъщерните предприятия (таблица 2.1).

Таблица 2.1.
 Структура на детайлна справка А

Редове на детайлна справка А	Дъщерно предприятие 1			Дъщерно предприятие 2			Дъщерно предприятие ...		
	Колона 1	Колона 2	Колона 3	Колона 1	Колона 2	Колона 3	⋮	⋮	⋮
Ред 1									
Ред 2									
...									

От таблица 2.1 се вижда, че при добавяне на ново дъщерно предприятие, колоните на справката се увеличават с броя на колоните на детайлната справка. При изчисляване на сборен отчет посредством електронна таблица, необходимо е да се въведат формули за: обобщаване на данните, от дъщерните предприятия (преди елиминиране и след елиминиране) и за обобщаване на данни от отделни редове на справките (изчисляване на междинни сборни редове). В този случай, за всяка една справка се въвеждат редица формули, които подготвят колоните „сборен” и „консолидация”. При добавяне на ново дъщерно предприятие, естествен процес е промяната на всички формули. Вероятността от допускане на техническа грешка е твърде голяма. В редица случаи, времето за отстраняването ѝ може да надхвърли времето за въвеждане на данните и съставяне на консолидиран отчет. Тук можем да очертаем втория сериозен информационен проблем –Развитието на бизнеса налага промяна в структурата на детайлните справки. Промяната може да бъде в няколко направления: (1) добавяне на нови редове в конкретна детайлна справка, (2) добавяне на нови колони и (3) добавяне на нови дъщерни предприятия. Тук можем да очертаем втория сериозен информационен проблем. Промяната в структурата на детайлните справки налага приложението на единен стандарт и методика за изчисляване на междинни сборове както по редове, така и по колони, така и по дъщерни предприятия за всяка детайлна справка.

Използването на електронни таблици, улеснява до голяма степен счетоводните процеси, но обективно съществуват и редица трудности. При увеличаване обема на оперативната работа, естествено възниква необходимостта от въвеждането на оперативни данни, в консолидираните справки от няколко работни места. Третият информационен проблем, свързваме с потребността от многопотребителска работа, в средата на електронни таблици. Решение на третия проблем, е установено в практиката чрез използването на системи за управление на бази от данни (СУБД), или използване на споделена електронна таблица. СУБД, имат развит инструментариум за извеждане на справки в различни разрези. До голяма степен, те удовлетворяват

потребностите на счетоводните специалисти, по отношение на извеждане на редовете и колоните на справките, групирани по дъщерни предприятия.

Съществен проблем, представлява запълването на справките с числа. OLAP инструментите (наподобяващи Pivot таблици), позволяват извеждането на различни измерения по редове и колони. Независимо от това, проблемът с извеждане на суми остава. Така например в клетка на една справка с точно установени редове и колони могат да се извеждат различни суми. Сумите са обвързани с различен отчетен период. Трудности възникват, когато в една справка се извеждат суми от няколко отчетни периода – текущ период, предходна година на 31.12., две години назад на 31.12. и същия месец през миналата година.

Подобна ситуация показва, че не може да се използва директно инструмент Pivot таблица за извеждане на справка, включваща суми от няколко отчетни периода. Имайки предвид, тези особености може да се стигне до извода, че процесите, по изготвяне на консолидирани отчети, могат да се подпомогнат, от използването на база от данни (за съхраняване на данните), но не и за извеждане на справки с упоменатата висока степен на сложност. Тук можем да очертаем четвъртия информационен проблем – извеждане на потребителски ориентирани справки, при които се използват няколко признака за групиране на данните по редове и колони, а клетките в справката съдържат числови данни от няколко отчетни периода. Засега СУБД, не предоставят инструментариум за извеждане на справки, при които данните, във всяка една клетка на отчета се извеждат от различни отчетни периоди.

Очертаните четири информационни проблема, обуславят необходимостта от, провеждане на проучване на софтуерния пазар (както български, така и чужд) за търсенето на специализиран софтуер, за консолидация на счетоводни данни. За нуждите на настоящия труд е проведено проучване на софтуерния пазар. Търсени са както open source, така и close source софтуерни продукти. Засега (бел. авт. м. 10.2014 г.) на софтуерния пазар се предлагат единични софтуерни продукти за консолидация на данни в предприятия (холдингови структури), които имат дъщерни предприятия. Проучени са и някои холдингови предприятия. Проучването е насочено към установяване на софтуерните продукти, които се използват.

На настоящия етап от развитието на информационните технологии, в холдинговите структури, най-често се използва офис пакетът за консолидация на данни. Текстобработващите програми се използват за подготовка на отчета като текстов документ. Решаването на сравнително малки задачи, се подпомага от електронни таблици. Прави впечатление, че информацията се съхранява разпокъсано. Обикновено детайлни данни се поддържат в отделните дъщерни предприятия. Впоследствие те се изпращат на предприятието-майка. Самият процес на консолидиране е възможно да се извърши както в средата на специализиран софтуер, така и в средата на електронна таблица. Възможно е изпращане на електронни таблици от предприятието-майка до дъщерните предприятия. Те от своя страна могат да ги попълнят и да ги върнат на предприятието-майка за консолидация.

Забелязва се и известна съпротива сред счетоводните специалисти. Необходимостта от промяна на сложни формули (в случаите, когато се използват електронни таблици за консолидиране на данни) стресира специалистите. Този факт, води до въздържане от ползване на офис пакета за консолидация на данни в редица предприятия.

Представените четири информационни проблема, показват, че е нужно осмисляне на счетоводните процеси и търсене на подходящо приложение на последните достижения в областта на информатиката. За съжаление, на софтуерния пазар, трудно може да се намери софтуерен продукт, или негов прототип, който да решава посочените четири проблема и да може да се използва от предприятията, които изготвят консолидирани отчети. Изведените информационни проблеми обуславят необходимостта от изграждане на концепция на автоматизирана информационна система (АИС) за консолидация на данни в холдингови структури.

В настоящия труд, се предлага концепция на АИС за консолидация, на счетоводни данни, в холдингови структури. Описанието на системата, е направено съгласно утвърдените стандарти за разработка на софтуерни продукти (таблица 2.2).

Таблица 2.2.

Софтуерни стандарти, на които отговарят софтуерните продукти

Стандарт	Пояснение
БДС ISO/IEC 9126-1:2004	Качество на софтуерен продукт
БДС ISO/IEC TR 9126-2:2004	Проектиране на софтуер
БДС ISO/IEC 15288:2004	Проектиране на системи.
БДС ISO/IEC 15910:2004	Документиране на софтуера за потребителя
БДС ISO/IEC TR3 13335-1:2002	Управление на сигурността на ИТ

Освен това, концепцията на системата, трябва да отговаря на националните счетоводни стандарти и международните счетоводни стандарти, които бяха дискутирани в първа глава.

2.2. Концепция за автоматизирана информационна система за консолидиране на данни

За описание на идейния проект на автоматизирана информационна система в теорията са познати редица утвърдени методи . При сложни системи се препоръчва използване на методи като UML, RUP, CRC-карти. В настоящия труд се прилага структурния метод, познат още като „метод за йерархично функционално декомпозиране“. Този метод е утвърден в теорията и практика и се прилага при описание на системи със сравнително ниска степен на сложност.

Цел на системата е подпомагане на счетоводните процеси по консолидация на данните. Предлагаме системата да включва няколко модула. Функционалността на системата се разглежда в рамките на всеки модул.

- Модул за настройка

- о Описание на детайлни справки (на пример „Имоти“, „Дълготрайни нематериални активи“)

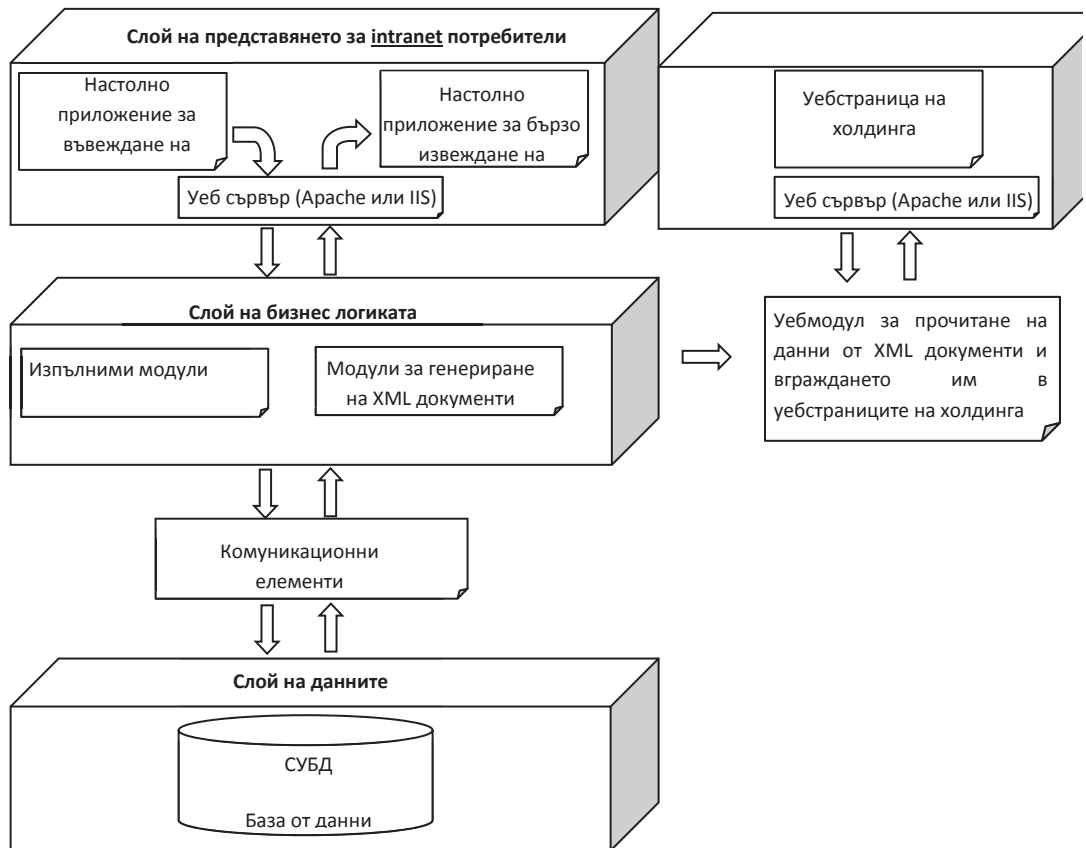
- о Описание на обобщаващи справки (на пример Баланс, Отчет за всеобхватния доход, Отчет за паричните потоци)

- о Описание на редовете на справките

- o Описание на колоните на справките
- Модул за въвеждане на данни
  - o Въвеждане на данни за различни отчетни периоди
  - o Въвеждане на коментари към клетки на отчетите
  - o Въвеждане на отговори на въпроси, свързани с конкретни справки
- Модул за извеждане на детайлни справки
  - o Динамично генериране на детайлни справки и изчисляване на клетките в тях
- Модул за извеждане на обобщаващи справки
  - o Динамично генериране на обобщаващи справки и изчисляване на клетките в тях
- Модул за извеждане на управленски справки
  - o Използване на генератори на отчети за извеждане на потребителски справки
- Модул за вход/изход на данни
  - o Извеждане на данни в стандартизиран формат
  - o Импортиране на данни от дъщерни предприятия
- Модул за администриране на системата
  - o Задаване на права за достъп до данните
  - o „Заклучване” на приключили отчетни периоди

Така предложената структура на системата позволява нейното по-добро разбиране от крайните специалисти и по-бързата ѝ разработка от проектантите и програмисти.

Архитектурата на системата е стандартна трислойна архитектура, състояща се от: слой на данните, слой на бизнес логиката и слой на представянето (фиг. 2.1).

Фигура 2.1. Архитектура на системата

Както отбелязахме, данните за различните дъщерни предприятия трябва да се съхраняват в база от данни. За изграждане на представената структура на системата, предлагаме в базата данни да се поддържат следните таблици:

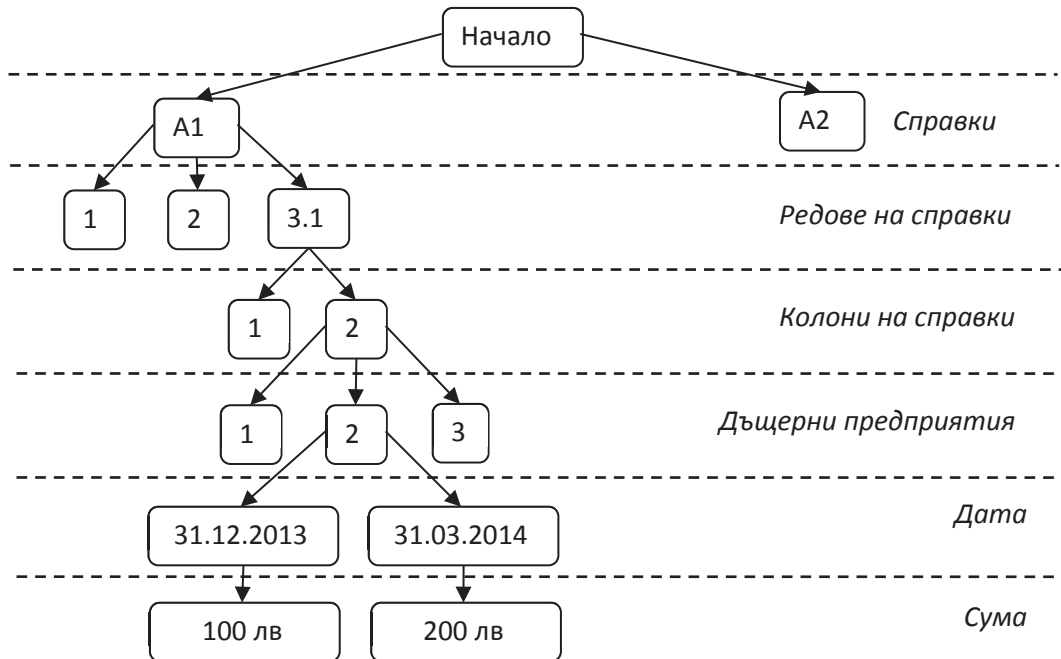
Таблица „Справки” (Spravki). В нея се описват както детайлните справки, така и обобщаващите.

Таблица „Редове на справки” (Redove). В нея се въвеждат данни за редовете на справките. Предвижда се йерархичност в кодовете на редовете на справките.

Таблица „Колони на справки” (Koloni). Описват се колоните на всяка една справка.

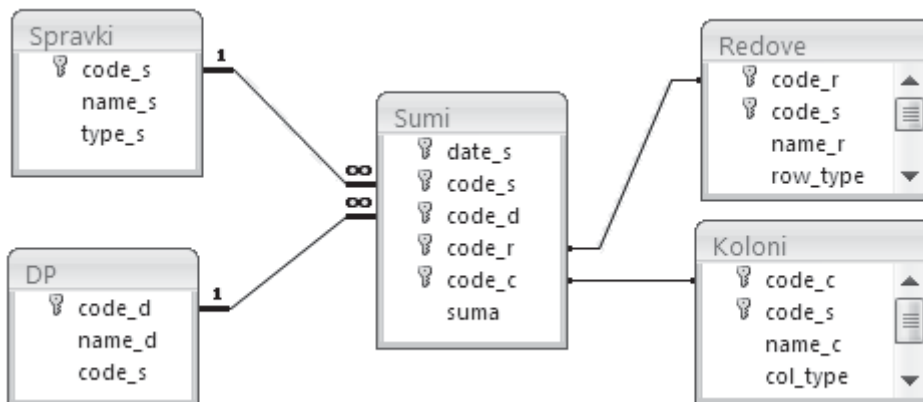
Таблица „Дъщерни предприятия” (DP). В нея се въвеждат имената на дъщерните предприятия. Първите два реда са резервирани за предприятието „майка” и за въвеждането на елиминации (Необходимостта от въвеждане на елиминации беше дискутирани в първа глава).

Таблица „Суми” (Sumi). Поддържат се суми в пет измерения (под формата на пет-мерен масив): дата, предприятие, справка, ред от справка, колона от справка и сума (фиг. 2.2).

Фигура 2.2. Структура на съхраняваните суми като пет-мерен масив

Таблица „Въпроси на анкети“. Към всяка справка се въвеждат въпроси, на които трябва да отговори всяко предприятие.
 Таблица „Отговори на анкети“. Отговорите на анкети се поддържат в четири измерения: дата, справка, предприятие, номер на въпрос.
 Моделът на базата от данни е направен съгласно правилата за изграждане на E-R модел (фиг. 2.3).

Фигура 2.3. Фрагмент от E-R модел на базата от данни

СУБД, може да бъде инсталирана на уеб сървър, но се препоръчва да се използва отделен сървър за базата от данни с оглед разпределяне на натоварването – уеб сървърът обслужва заявки на интернет потребители, а сървърът на базата от данни обслужва SQL заявки по: добавяне на данни в таблиците, промяна на съществуващи записи (редове), извличане на справки по определени критерии и други информационни процедури.

Слоят на бизнес логиката, включва индивидуално разработени софтуерни приложения. Нетрадиционно на слоя на бизнес логиката са добавени модули за генериране на XML документи. Чрез тях, се осъществява, разделен достъп до данните на интранет и интернет потребители. Интранет потребителите, могат да въвеждат детайлни данни за конкретни дъщерни предприятия и да подготвят консолидирани справки. Интернет потребителите, имат право да разглеждат консолидирани данни. В теорията по информатика се препоръчва използване на санкциониран достъп до данните чрез използване на система от пароли, групи потребители, права на достъп до всяка група и причисляване на определение потребители към всяка група. Общозвестният подход, за осигуряване на санкциониран достъп изисква доста време за настройка и поддръжка. Освен това, до голяма степен, интернет потребителите са обезличени. Те имат нуждата от бърз достъп до системата, без да е нужна персонализация на достъпа.

С цел преодоляване на посочените недостатъци, предлагаме използването на модули за генериране на XML документи. Чрез тях, консолидираните справки се генерират в XML файлове със стандартизирана структура.

Модулите на слоя на бизнес логиката могат да се разработят, посредством редица софтуерни инструменти. Най-популярни и широко използвани са PHP, а за СУБД – MySQL. За тяхната работа, в предприятията, е задължителна, инсталация на PHP, MySQL или XAMP. Програмният код, създаден на PHP (също и на ASP, CSP, JSP), е достъпен до администратора на уеб сървър. По този начин, програмният код на уеб приложението, може да бъде обект на плагиатство от друга информационна система. С оглед преодоляване на посочените недостатъци, предлагаме, програмният код, да бъде написан в средата на Delphi. Програмният код се компилира. От една страна, се осигурява значително бързодействие на изпълнимия код, в сравнение на първичния код, който се интерпретира, в момента на стартиране на приложението. От друга страна, защитаваме интелектуалния труд на програмистите.

Използването на комуникационни елементи, е направено с цел лесна промяна на използваната СУБД, без да се променят уебприложенията и настолните приложения. Уебприложенията, ще могат да се свържат с всяка СУБД (например MS Access, MS SQL Server, Oracle, Cache, Interbase, IBM/DB2 и др). За целта, се избира подходящ, драйвер за достъп до СУБД от регистъра „Provider” на “Data Link Properties” при отваряне на файла “database.udl”. Тъй като файлът «database.udl» се съхранява като текстов файл, СУБД, може да се промени без да е необходима намеса на програмисти. UDL файловете наподобяват INI файловете на MS Windows.

Слоят на представянето, включва два типа софтуерни приложения – настолни приложения и уебприложения. Настолните приложения, се използват за бързо въвеждане на данни, в таблиците и бързо извеждане на справки в рамките на едно

предприятие. Уебприложенията, се използват, за извличане на данни от уебпотребители (фиг. 2.1).

Настолните приложения, трябва да се изградят, посредством среда за разработка, която осигурява достъп до базата данни и предоставя средства за компилация, на първичния код, под формата на изпълним код. Подходящ инструмент е средата Lazarus (позната като Delphi за Windows или Kylix за Linux). Настолните приложения, служат за въвеждане на данни в предприятията и за генериране на справки. Следва да се подчертае, че сумите се поддържат в пет-мерен масив (фиг. 2.2), а справките представляват двумерен масив. Тази особеност налага използването на СУБД и развойни среди, които гарантират изключително бързодействие при достъп до данни и тяхното визуализиране. В зависимост от сложността на детайлната справка и броя на предприятията размерът на двумерния масив е различен. Така на пример, справка „Имоти, машини и съоръжения” има най-много редове – 273. Ако холдинговото дружество, трябва да консолидира данните на 17 предприятия, като се включат колони „сборен”, „елиминации” и „консолидиран”, справката може да има 5460 клетки.

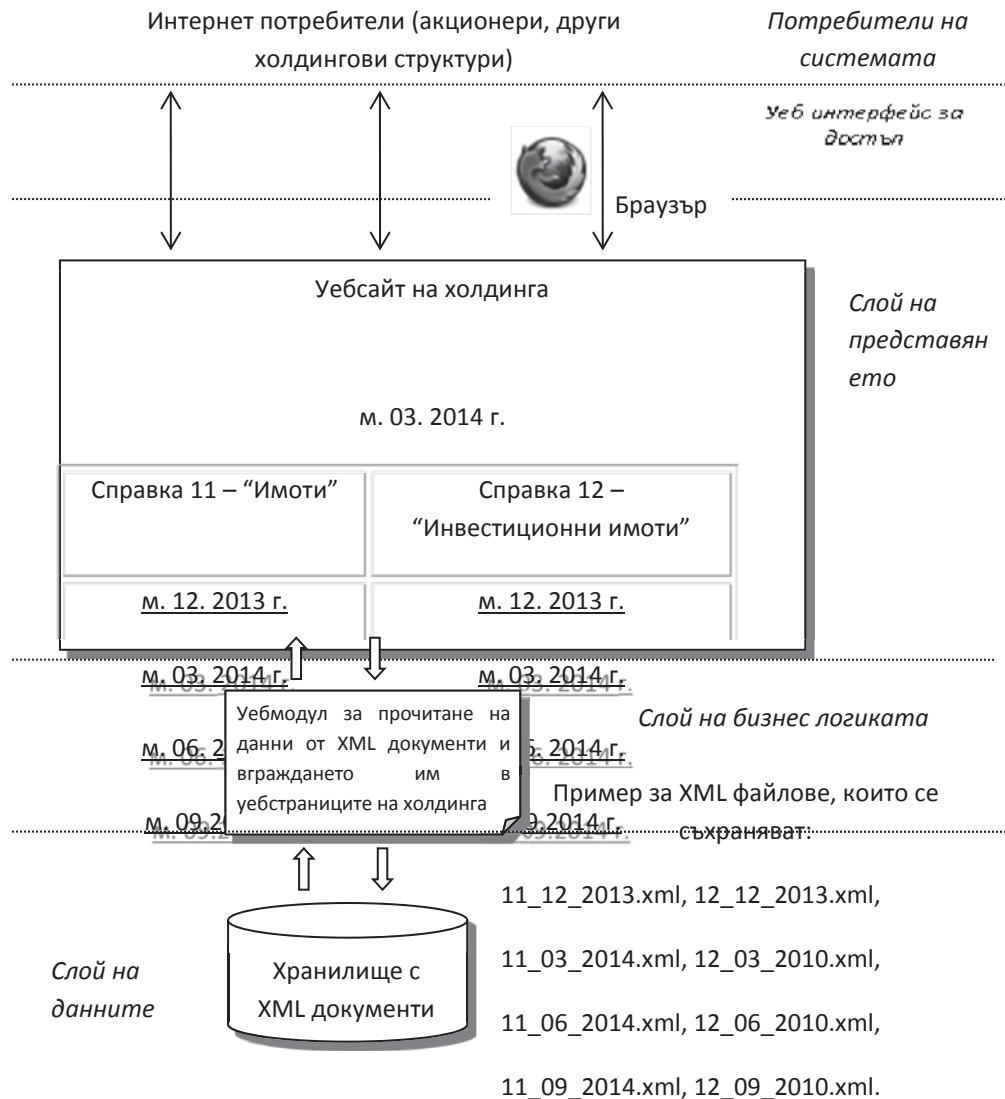
Уебприложенията, не извличат директно данни от таблица „Суми”. Поради сложността и големината на справките, предлагаме настолните приложения да генерират XML файлове, със справки, които да се зареждат бързо от уеб приложенията (фиг. 2.3). Предложеният подход, е допустим, защото няма динамика в представените данни, за приключили отчетни периоди. Не е необходим и персонализиран достъп до данните, защото обобщената информация за холдингови структури, се публикува в интернет и не е конфиденциална.

2.3. Подходи за усъвършенстване на информационните процеси

Използването на XML документи, съвместно с HTML документи, гарантира високо бързодействие на всички справки за уебпотребителите. Приложеният подход, осигурява по-бързо извеждане на справките, в сравнение с едно уеб приложение, изградено от динамични уеб страници, подготвящо справките в реално време от таблица „Суми”.

Представянето на консолидирани данни, е свързано с генериране на нови справки, за новите отчетни периоди и публикуването им на уебстраницата на компанията. Съществуващото виждане е изграждане на уебсайт със система за управление на съдържанието. В този случай, администраторите на уебсайта, имат административен панел, чрез който добавят нови отчети. Подходът на работа е утвърден в практиката, но може да се търсят възможности, за неговото подобряване. След приключване на междинен (тримесечен или месечен) или годишен период, предприятието, изготвя отчети. Нашето предложение е тези отчети да се изготвят като XML файлове, със структура на името на файла: `spravka_mesec_godina.xml`. По този начин, е необходима, динамична уеб страница, която намира новите XML файлове и ги добавя към макета на съществуващата уебстраница (фиг. 2.4).

Фигура 2.4. Разширена архитектура на системата

Необходимостта, от съставяне на потребителски отчети обуславя приложението на генератори на отчети за изготвяне на нерегламентирани справки. Познати са редица инструменти за генериране на отчети, като например OLAP инструментите. Следва да се подчертае, че управленските кадри, приоритетно се нуждаят от добри практики, за прилагането на тези инструменти. В този смисъл, изключително важна е ролята на мениджърите, които работят в сътрудничество със

специалистите по информатика. Добри управленски практики, за приложение на потребителски отчети са представени в трета глава.

Както отбелязахме, справките, които се извеждат, имат много клетки. В холдинг със 17 дъщерни предприятия, справка “Имоти” може да има 5460 клетки. Извеждането, им посредством SQL заявки отнема технологично време и входно-изходни операции при четене на данни от диска. Така например при база от данни, съдържащи 10 000 реда в таблица „Суми“, времето за извличане на една сума (необходима за запълване на една клетка от справка) е 15 милисекунди. В този случай времето за извеждане на справката е $5460 * 15 / 1000 = 81.9$ секунди. Извеждането на една справка за повече от една минута затруднява оперативната работа. В бизнес информационните системи е приет стандарт за максимално време за извеждане на една справка – 3 секунди. За съжаление цялата справка не може да се изведе с една единствена SQL заявка поради ограничени възможности на езика SQL.

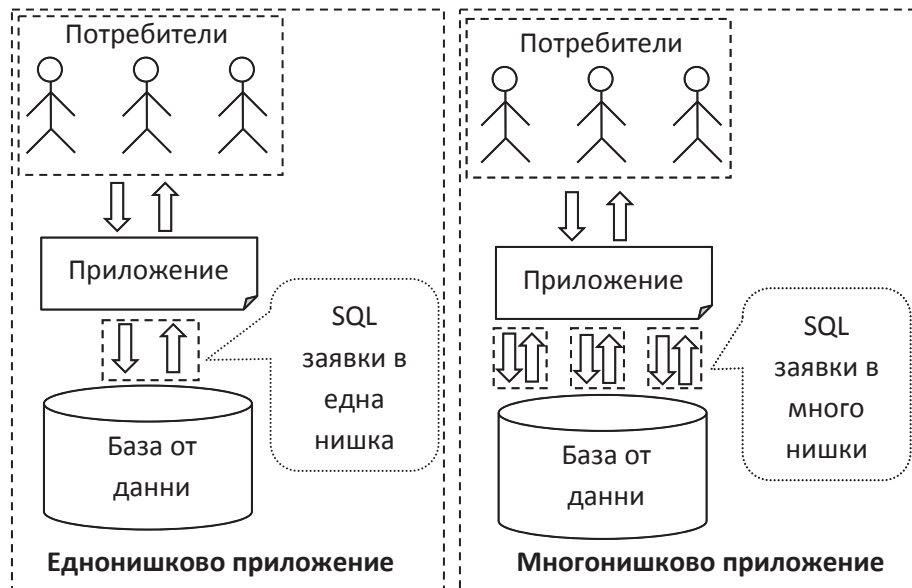
През м. март 2014 г. бяха направени опити с различни СУБД, с оглед намиране, на оптимален вариант качество/цена. Скоростта, на извеждане на една справка, когато сумите от пет-мерния масив се съхраняват в MySQL база от данни, е 16 милисекунди. За извеждане на справка “Имоти” са нужни 87 секунди ($16 * 5460 = 87360$ милисекунди). Базата данни, беше конвертирана като текстов файл и след това въведена в mdb файл. Бързодействието на SQL заявките, е подобро четири пъти – една SQL заявка, се изпълнява за 4 милисекунди, а справката се извежда за 21 секунди. За едно настолно приложение, тази скорост е допустима, но за уебприложение – не е. Направеният експеримент, потвърждава необходимостта от приложението на подхода за използване на XML документи, съвместно с уебмодул, за извличане на данни от тях и автоматичното им публикуване на сайта на холдинга.

Беше направен и втори експеримент. Броят на редовете в таблица “Суми,” беше увеличен десетократно. Бързината на изпълнение на SQL заявките при СУБД MySQL и при mdb файл е намалена само с 20%. Този експеримент показва, че предложената система може да функционира в рамките на 10 години, без да има нужда от нов хардуер, за подобряване на бързодействието на системата.

За подобряване бързодействието, на системата могат да се приложат няколко подхода. На първо място, преди извеждане на справка, от таблица “Суми,” може да се генерира временна таблица с редовете за конкретната справка. При попълване на клетките, на справката, данни се извличат от временната таблица, а не от таблица “Суми”. В резултат, постига се подобрене в бързодействието, в рамките на 20%. Още по-голямо бързодействие, се постига при използването на втора временна таблица, в която се зареждат данните, за конкретно дъщерно предприятие и конкретна справка. В този случай, SQL заявките, работят значително по-бързо, защото извличат данни от сравнително по-малък информационен масив.

В теорията на информатиката, са познати и други подходи за подобряване бързодействието на системата. В случая, може да се използва, многонишкова програма. Когато се стартира, настолно или уебприложение, то представлява една нишка, което означава, че в рамките на приложението, няма многозадачен режим на работа. Приложенията (както настолни, така и уебприложения), могат да се стартират от много потребители, но всяко приложение е отделна нишка. Съществено подобрене, в скоростта на настолните приложения може да се получи, когато те стартират допълнителни нишки. Това означава, че части от приложението работят

едновременно чрез индивидуални нишки за изпълнение на единични процеси (фиг. 2.5).

Фигура 2.5. Схема на работа на еднонишково и многонишково приложение

При стартиране на уебприложение, или настолно приложение, то стартира нов процес като заема собствено адресно пространство. В допълнение на това, се стартира и една нишка, която е първична за процеса. Предлагаме, използване на функция от високо ниво `CreateProcess` (в средата на операционна система Windows). Стартира се допълнителна нишка, в рамките на първичната нишка за процеса. По този начин, приложението може да създава допълнителни нишки като вгражда многозадачен режим в себе си. В специализираната литература, по паралелно програмиране, се препоръчва стартиране на една допълнителна нишка към първичната. Приложенията, могат да управляват няколко допълнителни нишки към първичната. В някои среди, за разработка са разработени, специални класове (`TThread`), чрез които могат да се разработват многонишкови приложения.

Виртуализацията като обективно съществуваща тенденция, в областта на информационните технологии, намира приложение и при консолидацията на счетоводни данни. Натрупаният опит по консолидиране на данни позволява да се сподели натрупания опит с други холдингови структури. Използването на индивидуални софтуерни продукти, е свързано с лицензионен режим. Холдинговите структури, които не притежават, собствен софтуерен продукт за консолидация на данни, могат да използват „изчисления в облака“ и по-точно използване на софтуер като услуга. Редица компании, предоставят софтуер като услуга, вместо закупуване и инсталиране на специализиран софтуер.

Въпреки че многонишковостта е мощна техника за програмиране, тя е доста деликатна и трудна за приложение, поради усложняване на програмната логика за

обработка на изключения, управление на критични секции и синхронизиране на допълнителните нишки.

Вследствие на изведената концепция, за система за консолидация на счетоводни данни в холдингови структури, могат да се формулират няколко по-съществени извода.

1. Представеният подход, за генериране на интранет документи и интегрирането им в уеб сайта на холдинга, е иновативен, препоръчваме да се прилага в холдингови структури и може да има сериозен икономически ефект.

2. Представена е концепция на автоматизирана информационна система за консолидация на счетоводни данни. Следва да се отбележи, че чрез адаптация на предложената концепция в стопанската практика се решават четирите информационни проблеми, посочени, в началото на втора глава.

3. Софтуерните приложения, улесняват процесите на съставяне на консолидирани отчети. Натрупаният опит, както при изготвянето им, така и при тяхното представяне, създава богат архив за вече приключените отчетни периоди.

Детайлните и обобщени, справки на консолидирано равнище, се използват за провеждане на анализи и изготвяне на становища за развитието на предприятието-майка и дъщерните предприятия. На тяхна база одиторите изготвят своите доклади, а управленските кадри съставят междинни консолидирани финансови отчети и годишен консолидиран финансов отчет, който са публични.

Наличието на обобщени данни, създава предпоставки за генериране на прогнози и допълнителни справки, които да се използват за по-добра аргументация на съставлящите отчети, преценки, анализи и коментари. Публичният характер на междинните консолидирани финансови отчети и на годишния консолидиран финансов отчет означава, че тези документи са достъпни за широк кръг лица. Съществен проблем представлява правилната интерпретация на числовите данни и текстовата част на споменатите отчети. Въпреки, че в счетоводната теория процесите по изготвяне на отчетите са регламентирани, анализът на публикуваните данни е строго специфичен творчески процес, който трудно може да се стандартизира.

Всичко това, идва да покаже, че е необходимо описание на управленския процес от гледна точка на анализа на публикуваните консолидирани данни. Необходимостта от подпомагане на управленския процес, с обобщени данни обуславя фокуса на изложението в трета глава – управленските аспекти на процесите по съставяне на консолидирани отчети.

ТРЕТА ГЛАВА. УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ НА КОНСОЛИДАЦИЯТА

3.1. Проблеми, свързани с публикуването на отчети

Трета глава акцентира върху управленския процес, базиран на данни от консолидирани отчети. В трета глава са представени вижданията на управленските кадри за изгледа на управленските справки. Специфицирани са някои консолидирани справки, които са необходими на управленските кадри, одиторите и акционерите за вземане на бизнес решения.

Анализът на консолидираните отчети, включва както стандартни процедури по следене на финансови показатели, така и личен творчески процес. Творческият процес

на управленските кадри е строго индивидуален и не подлежи на формализация. Ето защо е необходимо изследване на управленските аспекти на консолидацията. Наличието на множество потребители на консолидирана информация създава необходимостта от изготвянето на методика или правила за нейната еднозначна интерпретация.

Потребители на информацията, от индивидуалните и консолидираните финансови отчети, са широк кръг от заинтересовани лица (стейкхолдери) като мениджъри, собственици, потенциални инвеститори, кредитори, доставчици, анализатори, данъчни органи и др.

Консолидираните финансови отчети предоставят важна информация за икономическото състояние и резултатите на икономическите групи (холдинговите дружества). Важно условие, за вземането на управленски решения е наличието на качествена информация, за състоянието и дейността на дружествата от холдинговата група. Такава информация, се съдържа в годишните и междинните финансови отчети, изготвени при спазване на изискванията на МСС и МСФО и публикувани в сроковете определени от ЗППЦК и подзаконовите актове към него.

Изготвянето на консолидирани финансови отчети, е особено важно за публичните холдингови дружества, дейността на които е под контрола на Комисията за финансов надзор. Емитентите на ценни книжа, са задължени да публикуват регулирана информация, при условията на глава 6а от ЗППЦК.

Разкриването на регулирана информация, представлява само един от подходите, за разрешаване на конфликта между мениджъри и акционери, дефиниран като проблем на принципала и агента в теорията на корпоративното управление. Законодателството и усилията на надзорните органи, в областта на капиталовия пазар за преодоляване на едно от основните противоречия в дейността на публичните корпорации е начин за повишаване на доверието към капиталовите и финансови пазари, повишаване на ефективността и ликвидността им. Вярното и честно отразяване на финансовото състояние на корпорациите е сред основните принципи, при съставянето на финансовите отчети, като по този начин се реализира в голяма степен и изискването, за равнопоставено третиране на акционерите и особено защитата на правата на миноритарните акционери. В тази посока са и препоръките на Кодекса за корпоративно управление, приет и прилаган от дружествата с емисии на официалния пазар на фондовата борса.

Съдържанието на консолидирания финансов отчет е регламентирано в Закона за счетоводството и Закона за публично предлагане на ценни книжа.

Законът определя 120 дневен срок за публикуването на одитираните годишни консолидирани отчети от приключването на финансовата година. Те трябва да са на разположение на инвеститорите за срок не по-кратък от пет години. Трябва да се отбележи, че през последните години с приети промени в закона този срок е съкратен значително от 180 дни на 120 дни. По-ранното представяне на одитираните консолидирани финансови отчети повишава качеството на информацията за инвеститорите, а също така синхронизира във времето предпоставките за провеждане на редовното общо събрание на акционерите през първото полугодие. Освен индивидуалните финансови отчети акционерите, обсъждат и приемат и консолидираните отчети на групата, както и одиторските доклади за тях.

Законодателят, е предвидил публикуване на поканата, за общото събрание на акционерите, заедно с материалите най-малко 30 дни, преди датата на общото събрание и изпращане в Комисията в същия срок. Този срок е необходим на акционерите и заинтересованите страни, да се запознаят с материалите за общото събрание, предложените решения и да си съставят обосновано мнение за участието си начина на гласуване. Тридесет дневен срок, е предвиден, в Търговския закон и за непубличните дружества, но без задължението за публикуване на отчетите в интернет и изпращане в Комисията.

Счита се, че предоставянето на информация, в определените, срокове защитава интересите на акционерите.

Премишната редакция на закона, със 180 дневен срок за публикуване на одитираните консолидирани отчети, на холдинговите дружества и същия ред за провеждане на редовно общо събрание на акционерите, не даваше възможност за ефективно обсъждане и приемане на тези отчети, които, несъмнено съдържат важна информация за дейността и финансовото състояние на групата. Поради тази причина холдинговите дружества, не могат да изпълнят изискването на Закона за счетоводството и Закона за търговския регистър за публикуване на одитираните консолидирани годишни финансови отчети след приемането им. Приетите промени в законодателството, удължиха посочените срокове с 30 дни, с което се преодолява, несъответствието, между изискванията на различните закони и поставянето на холдинговите дружества в положение на нарушители. В посочените нормативни актове, са предвидени, за нарушения на сроковете за приемане и публикуване на консолидираните отчети.

Спазването на сроковете за публикуване на отчетите и значителното им съкращаване (с 60 дни) създава значително напрежение в работата на счетоводните отдели на холдинговите дружества. На първо място, се изисква по-стриктно синхронизиране на работата по подготовка и заверка на индивидуалните отчети на дъщерните дружества. На второ място, натовареността на одиторите, в този период от годината, може да е причина за закъснели заверки на индивидуалните отчети. Това се отнася, в най-голяма степен, за непубличните дружества в групата, които не представят заверени отчети, в нормативно регламентирани срокове. На трето място, при холдинговите групи, със сложна структура, включваща едно или няколко холдингови дружества, се предпочита да се извърши многоетапна консолидация. Това означава, че консолидацията на отчетите на групата, може да завърши едва, след съставянето и одитирането на индивидуалните финансови отчети дъщерните дружества и съставянето на консолидираните отчети и представяне на одиторски доклади, на отделните холдингови групи (подхолдинги).

Законът за счетоводството, освобождава от задължение за съставяне на консолидирани отчети на групи, които се консолидират на по-високи равнища и влизат в състава на други холдинги. Тази възможност, не съществува за публичните холдингови дружества, които са дъщерни на друг холдинг. Освен правната невъзможност, за освобождаване от задължението, за съставяне на консолидирани отчети за публичните холдинги съществуват и управленски мотиви за осъществяване на междинна консолидация и за непубличните холдингови дружества. От една страна, многостепенната консолидация, намалява броя на консолидираните структури, с което се облекчават и ускоряват изчислителните процедури, намалява, се възможността от

допускане на грешки и се намалява размера на базите от данни. По-съществен, от управленска гледна точка е информационният мотив, за многостепенна консолидация. Консолидирането на относително самостоятелни икономически групи, дава възможност, да се анализира структурата на холдинга, като съвкупност, от относително самостоятелни икономически групи, както и да се оцени приноса им, за състоянието и резултатите на основния холдинг. При многостепенна консолидация, холдинговата структура се представя не като сбор от дъщерни (и поддъщерни), дружества, а като система, от относително самостоятелни икономически групи, всяка от които, е със собствена характеристика, по отношение на икономическа, отраслова, пазарна, технологична, териториална или друга определеност. Значително по-голяма, е информационната стойност на отчетите, с многостепенна консолидация, при които дейността и резултатите на холдинга, се представят, като взаимодействие на икономически групи, а не на отделни търговски дружества.

При наличието на специализирани програмни продукти, за консолидация първата причина отпада, но управленските мотиви, остават и важат със същата сила.

Друга причина за наличие на напрежение, при представянето на отчетите, която не е маловажна за организацията на работата, на финансовите и счетоводните сектори на дружествата майки, е съвпадането на сроковете, за публикуване на одитирания годишен консолидиран финансов отчет и междинния индивидуален финансов отчет за първото тримесечие на годината.

В чл. 100 о от ЗППЦК е разписано задължението на емитентите да публикуват междинни индивидуални финансови отчети до тридесет дни от края на всяко тримесечие и да първото тримесечие срокът съвпада със срока за годишния консолидиран отчет. Междинните консолидирани отчети се публикуват в срок от 60 дни от края на съответното тримесечие.

3.2. Начини на разкриване на публична информация

Разкриването на регулирана информация, се осъществява, посредством платформите на Комисията (E-REGISTER), Българска фондова борса (EXTRI) и интернет страницата, на емитента. „Екстри нюз” е дъщерно дружество на Българска фондова борса София АД и чрез платформата, си осигурява разкриване на регулирана информация, както пред обществеността, така и на страницата на борсата. Съществуват и алтернативни начини, за публикуване на отчети, но към момента на тяхното стартиране, те не предоставяха връзка към платформата на борсата и на практика използването им увеличаваше дублираните дейности, макар и с по-ниски разходи (такси). Достъпът до двете платформи, се осъществява само с универсален електронен подпис и изисква електронно подписване на предоставената информация. Веднъж предоставена регулираната информация, не може да се променя, а при необходимост се публикува отново.

Платформите на Комисията и борсата са идентични, като до определен етап изискваха ръчно въвеждане на основните форми на отчетите и прикачване на текстови файлове, с финансовите отчети, електронни таблици, съдържащи форми, утвърдени от зам.председателя на Комисията, ръководещ направление „Надзор на инвестиционната дейност” както и друга информация, регламентирана в нормативните актове. Трябва да се отбележи, че въвеждането на една и съща информация в две, макар и еднакви

платформи, поражда определени проблеми, най-вече свързани, с възможностите за допускане на грешки при ръчното въвеждане на данните.

Информацията, в електронните таблици, по принцип отговаря, на съдържанието на одитираните отчети, изготвени в съответствие с изискванията на МСС и МСФО, но се различават по форма. Електронните таблици, позволяват на потребителите на информация, по-лесно и бързо да извличат информация от финансовите отчети, при това, подредена по еднакъв начин за всички публични дружества и позволяваща, извършване на сравнения и съпоставяния за различни периоди от време. Това дава стабилност във формата на представената информация, за продължителен период от време за разлика от одитираните отчети, които търпят промяна, поради изменения в международните стандарти или счетоводната политика на дружеството емитент. Форматът на електронните таблици, дава допълнително предимство и удобство, за извличане и обработване на информацията от отчетите.

На основата на публикуваната публична информация, се изчисляват финансови и пазарни коефициенти, чрез които инвеститорите, могат оценят финансовото състояние, на дружеството и да вземат решения за инвестиране. Така например, БФБ-София АД, изчислява следните финансови коефициенти на компаниите, регистрирани за търговия на Официален пазар на акции, сегменти "А" и "В", и Неофициален пазар на акции, сегмент "А": Коефициент за текуща (обща) ликвидност; Коефициент за обращаемост на активите; Коефициент на задлъжнялост (D/E); Възвращаемост на собствения капитал (ROE); Възвращаемост на активите (ROA); Печалба преди лихви и данъци (ЕБИТ); Печалба преди лихви и данъци / Собствен капитал; Печалба лихви и данъци/Общо активи; Цена/Печалба (P/E); Цена/Приходи от продажби (P/S); Цена/Счетоводна стойност (P/B). Показателите на всяко едно дружество (регистрирано на БФБ) могат да се разгледат в средата на платформата X3 Analyses.

3.3. Корпоративен анализ

Освен за целите на прилагането, на добрите практики, на корпоративно управление информацията от консолидираните финансови отчети се използва и при осъществяване на анализ на холдинговата структура в различни направления. Използването на електронни таблици и специализиран софтуер за консолидация, както беше отбелязано в предишната глава, дава редица възможности като еднократно въвеждане на информация и многократното ѝ използване при съставянето на отчетите и приложенията към тях и значително съкращаване на времето за изготвяне на консолидираните отчети. От друга страна, намаляването на възможностите, за допускане на технически грешки икономисва много време и усилия на екипа за откриването им.

Предимствата от използването, на специализирани програми за консолидация предоставя положителни ползи и в други насоки, свързани с използването на пълния обем от информация, натрупан при съставянето на консолидирани отчети за предишни периоди. Традиционното консолидиране, на отчетите представя информацията за текущата и предходната година, което ограничава в значителна степен, възможностите за провеждане на качествен анализ на динамичните редове. Използването на информация, за повече от два периода предоставя по-големи възможности, за

анализиране и извеждане на статистически значими тенденции на развитието на холдинговите структури.

Анализът на данните, може да се осъществи, посредством изчисляване на верижни, базисни и средногодишни индекси, на изменение на финансовите показатели. Тенденциите могат да бъдат описани, със средствата на регресионния анализ, като освен традиционната линейна регресия може да се приложат и нелинейни зависимости като експоненциална, логаритмична и други функции. С помощта на моделите, за множествена регресия могат да изследват сложни зависимости, по отношение на няколко фактора едновременно, което е недостъпно при анализа на данни за два периода.

Особено ценни, са многогодишните данни за приложение на корелационния анализ, при изследване на силата и посоката на връзката между независимите и зависимите променливи, за очертаването на определени закономерности.

Динамичните редове са основа за осъществяване на анализа на риска чрез показателите за стандартно отклонение, дисперсия, коефициент на вариация и оценка на вида на разпределение на случайната величина и определяне на вероятността на получаване на негативна (рискова) стойност.

Натрупаната информация позволява да се направи както анализ на динамичните редове, така и анализ на изменението на структурата на финансовите отчети за по-продължителен период от време, при което се очертават по стабилни тенденции и възможности за приложение на методи, даващи по-точна представа за състоянието и динамиката на показателите, определящи финансовото състояние на икономическите групи. Така например, средногодишните темпове, на изменение на финансовите показатели, са определено, с по-висока познавателна стойност от годишните индекси. При анализа на динамичните редове, става възможно изследването и на нелинейни зависимости и многофакторни модели.

Процесите на консолидация позволяват изготвянето и публикуването на консолидирани финансови отчети. Наличието на консолидирани отчети за няколко периода назад позволява съставянето на прогноза за бъдещото състояние на изследваното предприятие. Съставената прогноза може да се съпостави с набор от показатели на предприятието, които се следят на фондовата борса. Ето защо процесът на консолидация има не само счетоводни и информационни проблеми, но и управленски. В тази връзка в трета глава се предлага методика за съпоставяне на годишни финансови отчети с ключови индикатори на дейността на предприятието от гледна точка участието му на Българска фондова борса.

Освен това става възможно сравнението, между предприятията, вътре в групата, по отношение на различни показатели като приходи, рентабилност, темпове на растеж.

Съвременните средства за програмиране дават възможност за извеждане на графики и зависимости за илюстриране на показателите за анализ. Често използваните кръгови диаграми показват структурата към определен момент.

Таблица 3.1.

Съпоставка на финансови показатели за консолидиран отчет едно дружество
 (Албена АД к.к. Албена) за няколко периода

Дата на финансов отчет	31/12/2010	31/12/2011	31/12/2012	31/12/2013
Вид отчет	Консолидиран	Консолидиран	Консолидиран	Консолидиран
Дружество	Албена АД-к.к. Албена	Албена АД-к.к. Албена	Албена АД-к.к. Албена	Албена АД-к.к. Албена
Капитал				
Текущ брой акции	4 273 126	4 273 126	4 273 126	4 273 126
Брой акции към дата на отчет	4 273 126	4 273 126	4 273 126	4 273 126
WANS (ttm)	4 273 126	4 273 126	4 273 126	4 273 126
Данни за една акция				
EpS (ttm)	2.3103	1.9520	3.6793	3.3371
BVpS (mrq)	75.8845	77.5442	81.2719	85.5390
SpS (ttm)	22.3310	23.0047	23.6902	25.1231
DpS (last fiscal year)	0.3500	0.2500	0.7500	0.5000
FCFpS (ttm)	5.61	7.02	7.16	7.19
Пазарни индикатори				
Цена	48.97	58.80	36.91	58.44
Пазарна капитализация	209 254 980	251 259 809	157 738 173	249 712 937
Enterprise Value	321 035 980	350 564 809	237 389 173	321 979 937
P/E (ttm)	21.20	30.12	10.03	17.51
P/B (mrq)	0.65	0.76	0.45	0.68
P/S (ttm)	2.19	2.56	1.56	2.33
PEG	-31.63	-194.24	11.34	-188.31
EV / EBITDA (ttm)	10.86	12.20	6.81	10.14
EV / Sales (ttm)	3.36	3.57	2.35	3.00
Dividend Yield	0.71%	0.43%	2.03%	0.86%
Dividend payout ratio	15.15%	12.81%	20.38%	14.98%
Оперативно Представяне				
Ефективна данъчна ставка	10.41%	10.79%	11.51%	8.94%
EBITDA margin	30.99%	29.24%	34.45%	29.58%

(ttm)				
EBIT margin (ttm)	12.74%	12.22%	19.38%	16.16%
Net Profit margin (ttm)	10.35%	8.49%	15.53%	13.28%
ROA (ttm)	2.04%	1.76%	3.36%	3.00%
ROE (ttm)	3.12%	2.58%	4.70%	4.07%
ROIC (ttm)	1.45%	1.16%	3.15%	2.76%

Анализът на ключови финансови показатели, може да се проведе по отношение на показателите, изчислени на една акция, стойностни измерители, оперативна ефективност, капиталовата структура и растежа. Най-важните показатели на една акция са: доходи на една акция (EpS), балансова стойност на една акция (BVpS), продажби на една акция (SpS), дивиденди на една акция (DpS) и свободен паричен поток на една акция (FCFpS).

Използваните стойностни измерители (Valuation Measures), са цена на акциите при затварянето на борсата, пазарната капитализация, стойността на предприятието (EV), измерена като сума от пазарната капитализация и стойността на дълга, групата показатели, изразяващи отношението между пазарната цена на акциите и печалбата, стойността на собствения капитал и продажбите; отношението между стойността на предприятието и брутна печалба (EBITDA) или продажбите; дивидентната доходност и коефициента на изплащане на дивиденди.

Двете групи показатели, се използват при определянето на стойността на една акция по метода на пазарните множители. Равнището на показателите, по отношение на отрасъла или фирмата еталон както и изменението на тяхната стойност се отразяват пряко върху стойността на дружеството и постигането на дългосрочен растеж като една от основните финансови цели.

На трето място, са показателите за оперативна ефективност. Те обхващат възвръщаемостта на база приходи, активи и собствен капитал. Използват се показателите EBITDA margin като отношение на доходите преди лихви, данъци и амортизация се разделят на приходите от дейността на дружеството; EBIT margin и чиста рентабилност (Net Profit Margin), като отношение на печалбата след данъци и приходите от дейността. В тази група, са и показателите за възвръщаемост на активите (ROA), собствения капитал (ROE) и инвестирания капитал (ROIC). Групата от показатели е подходяща, както за анализ на динамични редове, така и за междуфирмени сравнения (бенчмаркинг) или междуфирмени сравнения в икономическата група.

Капиталовата структура, може да се представи, чрез изчисляване на показателите D/E (дълг към собствен капитал) и лихвоносен дълг към собствен капитал. Степента на задлъжнялост, е в основата на анализа на финансовия риск и кредитоспособността на дружеството.

От съществено значение за характеризирането на растежа са показателите: темп на растеж на продажбите, чистата печалба, активите, ДМА, оборотния капитал и лихвоносните задължения.

Като следствие от анализите на динамичните редове става възможно прогнозиране и финансово планиране на фирмата. На основата на установените тенденции може да се подходи с по-голяма степен на увереност към прогнозирането на финансовите резултати при съставянето на бизнес планове и оценки на дружеството.

Таблица 3.2.

Съпоставка на финансови показатели за консолидиран отчет едно дружество (Албена АД к.к. Албена) за няколко периода

Ниво 1	Ниво 2	31/12/2010	31/12/2011	31/12/2012	31/12/2013
Приходи от дейността	Основни приходи	86 940	90 115	90 604	98 091
Приходи от дейността	Второстепенни приходи	8 483	8 187	10 627	9 263
Приходи от дейността	Общо	95 423	98 302	101 231	107 354
Разходи за дейността	Материали и енергия	-29 289	-31 728	-27 523	-32 661
Разходи за дейността	Външни услуги	-17 287	-17 072	-16 438	-18 747
Разходи за дейността	Възнаграждения	-16 954	-19 059	-18 730	-21 576
Разходи за дейността	Други	-2 326	-1 702	-3 661	-2 610
Разходи за дейността	Амортизация	-17 408	-16 733	-15 256	-14 413
Разходи за дейността	Общо	-83 264	-86 294	-81 608	-90 007
Финансови приходи (разходи)	Приходи (разходи) от лихви, нето	-3 456	-3 367	-2 369	-2 399
Финансови приходи (разходи)	Приходи (разходи) от операции с финансови активи и инструменти, нето	2 359	256	181	137
Финансови приходи (разходи)	Разлики от промяна на валутни курсове, нето	622	477	492	525
Финансови приходи (разходи)	Други, нето	0	0	-213	-204

Финансови приходи (разходи)	Общо	-475	-2 634	-1 909	-1 941
Други	Печалба (загуба) от асоциирани и съвместни предприятия	0	0	0	42
Други	Общо	0	0	0	42
Извънредни	Извънредни, нето	0	0	0	0
Извънредни	Общо	0	0	0	0
Данъци	Други	0	0	0	0
Данъци	Текущи данъци	-1 012	-888	-1 987	-1 421
Данъци	Отсрочени данъци	-204	-123	-51	40
Данъци	Общо	-1 216	-1 011	-2 038	-1 381
Малцинствено участие	Печалба	-596	-22	0	0
Малцинствено участие	Загуба	0	0	46	193
Малцинствено участие	Общо	-596	-22	46	193
Общо		9 872	8 341	15 722	14 260

За да проведем анализ сме трансформирали данни от два източника – от годишните финансови отчети на изследваното предприятие и данни от Българската фондова борса (БФБ) за последните 11 години.

Таблица 3.3.

Данни от два източника – консолидирани ГФО и БФБ

Дата	Данни от ГФО		Данни от БФБ		
	Основни приходи	Разходи за материали и енергия	Продажби на една акция (SpS)	Балансова стойност на една акция (BVpS)	Доход на една акция (EpS)
31.12.2003	74474	21324	20.03766693	48.61392614	3.685334813
31.12.2004	76674	23782	20.08810412	52.80958249	3.973905754
31.12.2005	83325	26153	21.97076404	58.10680534	4.520070576
31.12.2006	89103	31438	23.32507864	65.0458236	3.944887186
31.12.2007	102405	35602	26.99686365	60.20253089	5.001256691

31.12.2008	107019	38256	28.14754351	63.28973215	3.085329101
31.12.2009	85263	25180	22.2750277	74.0600675	7.006112153
31.12.2010	86940	29289	22.33095865	75.88449299	2.310252494
31.12.2011	90115	31728	23.00470428	77.5441679	1.95196678
31.12.2012	90604	27523	23.69015096	81.27188386	3.679273675
31.12.2013	98091	32661	25.12305979	85.53901757	3.33713539

С цел провеждане на корпоративен анализ можем да формулираме следните изследователски хипотези:

- H1: Основните приходи на предприятието влияят на дохода на една акция.
 H2: Основните разходи за материали и енергия влияят на дохода на една акция.
 H3: Продажбите на една акция влияят върху дохода на една акция.
 H4: Балансовата стойност на една акция влияе върху дохода на една акция.

Под „влияние“ се разбира „закономерно влияние“. Представените данни от таблица 3 са прехвърлени в средата на SPSS. Направен е тест за автокорелация на променливите, участващи в корелационния модел. Не е установена вътрешна зависимост между членовете на всяка от изследваните променливи. Понеже всички променливи са на интервална скала, проверяваме за корелация между изследваните променливи чрез коефициент на Пирсън.

Създаването на корелационна матрица между изследваните показатели позволява откриването на статистически значими зависимости

Таблица 3. 4.

Корелационна матрица

		основни_приходи	EpS	разходи_матер_енергия	SpS	BVpS
основни_приходи	Pearson Correlation	1	-,125	,956**	,992**	,404
	Sig. (2-tailed)		,715	,000	,000	,217
EpS	Pearson Correlation	-,125	1	-,283	-,069	-,201
	Sig. (2-tailed)	,715		,400	,841	,553
разходи_матер_енергия	Pearson Correlation	,956**	-,283	1	,938**	,330
	Sig. (2-tailed)	,000	,400		,000	,322
SpS	Pearson Correlation	,992**	-,069	,938**	1	,304
	Sig. (2-tailed)	,000	,841	,000		,363
BVpS	Pearson Correlation	,404	-,201	,330	,304	1
	Sig. (2-tailed)	,217	,553	,322	,363	
	N	11	11	11	11	11

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

В средата на SPSS са открити три значими зависимости. Първо, с нарастването на разходите за материали и енергия, нарастват основните приходи (0.956). Второ, с нарастването на основните приходи нараства показателя продажби на една акция (0.992). Трето, открита е силна връзка между разходите за материали и продажбите на една акция (0.938). Получената трета връзка е резултат от първите две. Посоката на трите връзки е положителна, което означава, че с нарастване на разходите за материали и енергия се увеличават основните приходи. А с увеличаване на основите приходи на дружеството се увеличава и показателят продажби на една акция (SpS).

Наличието на мултиколинеарност между входните променливи (разходите за материали и енергия и основните приходи) означава, че ако се създава модел, двете променливи не могат да се включат като фактори. Възможно е да се състави модел, при който основните приходи са фактор, а продажбите на една акция (SpS) са резултатна променлива. В средата на SPSS са тествани няколко възможни модела (линеен, логаритмичен, кубичен, квадратичен, показателен, експоненциален и инверсен). При повечето модели коефициентът на детерминация е на над 0.95. Проверяваме моделите за адекватност (чрез коефициентите в ANOVA таблиците). Проверяваме статистическата значимост на моделите.

При някои модели SPSS предлага да се използва формула, при която данните на една от двете променливи трябва да се логаритмува. Продажбите на една акция се изменят в диапазона между 20 и 30, докато основните приходи се изменят между 70 000 и 110 000. Възможно е да разделим всяко значение на приходите на 1000 чрез създаване на нова променлива в SPSS.

При показателната функция (power function) моделът е следният:

$$\ln(\text{SpS}) = \ln(\text{осн\_прих\_мил})^{0.955} + 0.319$$

При показателната функция коефициентът на детерминация е 0.982. ANOVA таблицата показва, че моделът е адекватен. Коефициентите 0.955 и 0.319 са статистически значими при $\alpha = 0.05$.

Представеният модел позволява да се изчислят очакваните продажбите на една акция на борсата след публикуване на консолидирания годишен финансов отчет, съдържащ информация за основните приходи

Заклучение

След проучване на счетоводните, информационните и управленските аспекти на съставянето на консолидирани финансови отчети, могат да се формулират следните изводи.

Първо, съществува както нормативна рамка, така и добри практики по изготвяне на консолидирани отчети. Правният регламент на счетоводните процеси позволява правилно и точно изготвяне на консолидирани отчети. Съставянето им по един и същи начин позволява както използването на едни и същи информационни технологии за изготвянето им, така и еднотипен управленски поглед при анализването на публикуваните консолидирани отчети.

Второ, в труда се предлага в съкратен вариант концепция на софтуерна система за изготвяне на консолидирани отчети. Представена е структура на база от данни, в която да се въвеждат оперативни данни от дъщерни предприятия. Представената

концепция за софтуерна система може да се разработи и адаптира в холдингови дружества.

Трето, чрез използване на XML документи може да се осъществи връзка на корпоративни данни, съхранявани в интранет система, с данни, които се публикуват на уеб сайта на холдинговото дружество. По този начин се поставят концептуални основи на приложението на връзка на интранет система с интернет система.

Четвърто, направен е експеримент. Чрез компютърна програма са увеличени изкуствено десетократно данните в примерна база от данни за една отчетна година. Бързодействието на справките е намалява с 20%. Факт, който показва, че предложената софтуерна система може да работи 10 години без актуализация на хардуер.

Пето, консолидирането на относително самостоятелни икономически групи дава възможност да се анализиран структурата на холдинга като съвкупност от относително самостоятелни икономически групи, както и да се оцени приноса им за състоянието и резултатите на главния холдинг.

Шесто, традиционното консолидиране на отчетите представя информацията за текущата и предходната година, което ограничава в значителна степен на възможностите за провеждане на качествен анализ на динамичните редове. Използването на информация за повече от два периода предоставя по-големи възможности за анализиране и извеждане на статистически значими тенденции на развитието на холдинговите структури.

Седмо, съвместното използване на данни от консолидирани ГФО с данни за продажбите на една акция на БФБ позволява провеждането на широк кръг анализи. В тази връзка в трета глава е представена методика за провеждане на анализ.

Използвана литература

- Svrakov, A. Brezoeva B., et al., 2013, Accounting „Work and law” (in Bulgarian).
- Svrakov A., Brezoeva B., et al., 2012, International accounting standards adopted for application in the European Union „Work and law” (in Bulgarian).
- Brezoeva B., 2006, Accounting of investments in shares. *Accounting*, XXI (in Bulgarian).
- Gribanovski A. M., 2011, Consolidated financial accounting: what is in the beginning, Institute of entrepreneurial problems (in Russian). Available at: Audit-it.ru.
- Filipova, N., Filipov F., 2009, Business modeling. Varna: Science and economics (in Bulgarian).
- Hadziev, V. et al., 2009, Statistical and econometric software, Varna: Science and economics (in Bulgarian) .
- Carbó-Valverde, S., Pedauga, L. E., & Rodríguez-Fernández, F., 2013, Another look at Bank Consolidation and Financial Stability. Mimeo.
- Ivan, M., Vukoje, A., & Milan, M, 2013, ACCOUNTING CONSOLIDATION OF THE BALANCE BY THE ACQUISITION METHOD. *Estey Centre Journal of International Law and Trade Policy*, 60(2).
- Knapp, J., 2013, A Reconsideration of Consolidation Accounting Requirements and Pre-acquisition Dividends. *Australian Accounting Review*, 23(3), pp. 190-207.
- Sánchez, L. E. P., 2014, Financial stability, bank competition and consolidation: Sources of asymmetry in the financial sector.
- Swanson, Z., & Chan, S., 2013, ERP CONSOLIDATION ACCOUNTING SERIAL EXERCISE. *Proceedings of DYNAA*, 4(1).
- Vasilev, J., 2012, Guidelines for Improvement Information Processes in Commerce by Implementing the Link Between a Web Application and Cash Registers. *Theory and Applications of Mathematics and Computer Science*, 2(2), pp. 55-66.
- Vasilev, J., 2013, A Web-Based Software System for Downloading Extra Documents with Personalized Access in an Intranet Environment. *International Journal of Applied Science and Technology*, 3(2), pp. 22-25.
- Vasilev, J., 2013, Application of Skype API to control working time. *TEM Journal – Technology, Education, Management, Informatics*, 2(4), pp. 350-352.

CREATING CONSOLIDATED FINANCIAL REPORTS – ACCOUNTING, INFORMATIONAL AND MANAGERIAL ASPECTS

Svetlozar STEFANOV¹, Julian VASILEV², Milcho BLIZNAKOV³

¹ University of Economics, Varna, Bulgaria
svetstefanov@ue-varna.bg

² University of Economics, Varna, Bulgaria
vasilev@ue-varna.bg

³ University of Economics, Varna, Bulgaria
mbliznakov@ue-varna.bg

Abstract. The purpose of this study is to describe some of the problems in making consolidated financial reports. Several perspectives are analyzed – from accounting point of view, from information point of view and from managerial point of view. The accounting problems of financial consolidation are focused at the correct interpretation of legislation. The information problems concern the use of databases and specialized software for making consolidated reports. The managerial problems with financial consolidation concern business analysis and the correct interpretation of financial information in corporate financial reports. This paper gives some solutions to the three groups of problems concerning the financial consolidation. This paper describes a concept of a database to store financial data for consolidation. This paper also offers an approach for business analysis of financial consolidated data.

Key words: consolidation, databases, management, accounting.